

Тема 7. КЛАСИФІКАЦІЯ ТУРИСТИЧНИХ КАРТ

Мета: ознайомити із методами краєзнавства; вивчити джерела краєзнавства; проаналізувати форми краєзнавства і види краєзнавчого руху; охарактеризувати характер діяльності краєзнавчо-туристичних товариств; розвивати мислення студентів; виховувати інтерес до предмета, розуміння важливості його вивчення, патріотичне виховання.

Література:

1. Демідієнко О.Я., Іонова О.М., Кузнєцова В.І. Основи краєзнавства. – К., 2001.
2. Костриця М. Географічне краєзнавство: Поступ у III тисячоліття // Краєзнавство. Географія. Туризм. - 2002. - № 2. - С 5-7.
3. Крачило М.П. Краєзнавство і туризм. – К.: Вища школа, 1994.
4. Костриця М. Ю. Практикум з географічного краєзнавства: Посіб. для вчителя. - К.: Радянська школа, 1979.
5. Матусевич К. М. Польова практика з основами топографії. - К.: Вища школа, 1970.
6. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. / За ред. проф. Ф.Д. Заставного. – К.: Знання, 2006.
7. Швець О. Історія географічної карти в стародавньому світі // Чумацький шлях. - 2001. - № 1. - С 21 - 24.

ПЛАН

1. Значення туристичних карт для науки і практики.
2. Класифікація туристичних карт.
3. Зміст легенди туристичних карт.

- 1 -

Кожна людина звикла бачити карти не тільки на шкільній дошці або в навчальній аудиторії ВНЗ, але і в газетах, журналах, в кіно- і телевізійних передачах, наприклад, при оглядах міжнародних подій, внутрішнього життя України, під час розповідей про цікаві події і факти, про маршрути мандрівок, про спортивні події і прогнози погоди.

За допомогою туристичної карти людство:

- здійснює загальне знайомство з місцевістю, країною тощо;
- здійснює орієнтування за картами;
- використовує карту як основу для інженерного проектування, прогнозу погоди тощо;
- застосовує у школі та у ВНЗ з навчальною і дослідницькою метою;
- використовує у військовій справі як основне джерело інформації про місцевість при управлінні військами;

- використовує як джерело наукових досліджень;
- використовує для забезпечення потреб туристично-екскурсійної справи (або інших галузевих потреб).

Карта - це побудоване в картографічній проекції зменшене зображення земної поверхні (або поверхні іншого небесного тіла чи позаземного простору) на площині у певному масштабі за допомогою умовних знаків. Крати створюються у масштабі.

Масштаб - це ступінь зменшення об'єктів при зображенні їх на площині. Розрізняють числовий, іменованій і лінійний масштаби. За масштабом карти поділяють на: дрібномасштабні, середньомасштабні, великомасштабні.

При проектуванні земної поверхні на площину потрібно виконати дві умови:

- кожній точці земної поверхні повинна відповідати тільки одна точка на карті;
- картографічне зображення не повинно мати розривів.

Щоб виконати ці вимоги, потрібно провести рівномірне розтягнення в місцях розривів, а в місцях перехресть - стиснення. Карти створюють за допомогою проекцій.

Картографічні проекції - це математичні способи перенесення меридіанів і паралелей градусної сітки з поверхні глобуса на площину (карту) з точною передачею географічного положення будь-якої точки земної поверхні (циліндричні, азимутальні та конічні).

Місцевість на карті навіть найбільшого масштабу в усіх деталях зобразити не можливо. Тож чим дрібніший масштаб карти, тим менше об'єктів на них показують. Виділення на карті головного й вилучення другорядного досягається шляхом картографічного узагальнення - генералізації.

Картографічною генералізацією називають відбір головного, істотного та його цілеспрямоване узагальнення з метою зображення на карті тієї чи іншої частини дійсності в її основних, типових рисах і характерних особливостях, відповідно до призначення, тематики і масштабу карти (за К. А. Саліщевим).

Особливу групу карт складають карти туристичні, що призначені для потреб туристів і відпочиваючих. **Карти туристичні** - це карти, призначені для забезпечення потреб туристично-екскурсійної справи, один із видів карт тематичних. Переважно туристичні карти - це великомасштабні карти. Основні елементи туристичної карти зображено на рис. 7.1.

Туристичні карти відзначаються мальовничим оформленням, супроводжуються детальними показниками і довідковими відомостями. Вони можуть охоплювати значні райони, цікаві з точки зору туризму і відпочинку (наприклад, курортне узбережжя Іспанії), національні парки, міста, окремі

пішохідні, лижні, автомобільні маршрути. До цієї ж групи відносять карти для спортивного орієнтування, спеціально пристосовані для організації змагань з цього виду спорту.

Рис. 7.1. Основні елементи наповнення туристичної карти

-2-

У наш час існує величезна кількість найрізноманітніших карт. За особливостями, характерними для окремих видів карт, та для полегшення обробки і пошуку картографічної інформації географічні карти групують за: масштабом(мірилом); охопленням території; змістом; призначенням.

За змістом географічні карти поділяють на: загальногеографічні; тематичні.

Тематичні карти поділяють на:

- карти природних явищ (геологічні, геоморфологічні, кліматичні, метеорологічні, ґрунтів, рослинності тощо);
- карти суспільних явищ (економічні, історичні, обслуговування, туристичні та ін.);
- проміжні теми (агрокліматичні тощо).

Загальногеографічні карти за масштабом поділяють на:

- великомасштабні (топографічні): 1:5 000, 1:10 000, 1:25 000, 1:50 000, 1:100 000, 1:200 000;

- середньомасштабні (оглядово-топографічні): від 1:200 000 до 1:1 000 000;
- дрібномасштабні (оглядові): масштаб менше 1:1 000 000.

Топографічні карти відзначаються найбільшою точністю зображення. Вони призначені для детального вивчення невеликої за площею місцевості. Цей клас карт є найуживанішим у туристично-краєзнавчих дослідженнях, туристичних походах, мандрівках та екскурсіях.

Оглядово-топографічні карти характеризуються дещо меншою точністю і докладністю у передачі характеру місцевості, ніж топографічні. Використовують їх для практичного розгляду господарських завдань, для організації туристичної справи (туроперейтингу, проектування багатоденних туристичних маршрутів).

Оглядові карти охоплюють значні частини поверхні Землі, держави, материки, півкулі та земну кулю в цілому. Зображення на них суттєво зменшене й узагальнене.

За охопленням території виділяють:

- карти світу, півкуль, карти світового океану і суходолу;
- карти материків, частин світу;
- карти регіонів;
- карти окремих країн;
- карти окремих районів, частин країн тощо.

Поряд із видами карт, тобто їх групуванням за тематикою, потрібно розрізняти і типи карт: за широтою теми, прийомами відображення картографічних явищ, ступенями узагальнення, об'єктивності, а також їх практичної направленості.

Існують різноманітні класифікації туристичних карт. Але загалом всі вони зводяться до такої класифікації (рис. 7.2.):

Рис. 7.2. Класифікація туристичних карт

Географічною основою для створення туристичних карт виступають загальногеографічні карти, архітектурні плани міст і космічні знімки. Туристичні карти супроводжуються пояснювальним текстом, переліком об'єктів обслуговування та туристичного призначення, списками вулиць та площ, маршрутами міського транспорту, кольоровими ілюстраціями та малюнками.

Популярні туристичні карти здебільшого видають у складеному вигляді або портативними брошурами. Такий спосіб видання максимально враховує практичність і зручність у користуванні, адже складені чи брошуровані туристичні карти займають мало місця у дорожньому ранці екскурсанта і не вимагають особливих зусиль для перегляду їх тематичного змісту.

Створення науково-довідкових туристичних карт пов'язане з дослідженням, організацією і плануванням туризму як галузі господарства України. З цією метою розробляються оціночні карти (у них подається оцінка природних, соціально-культурних, економічних умов та інженерних передумов для розвитку туризму), туристичного районування тощо.

Різноманітні туристичні карти є основою для створення туристичних атласів. **Географічні атласи** - це система географічних карт, об'єднаних певною ідеєю, змістом, способами зображення географічних явищ та об'єктів. Туристичні карти часто включають до атласів науково-довідкових та атласів шкільних краєзнавчих. В Україні створено чимало туристичних атласів з різноманітним за змістом туристично-картографічним наповненням.

Найцікавіші серед атласів:

- Крим. Атлас туриста, 1985 р.;
- Українські Карпати. Атлас туриста, 1987 р.;
- Київ. Атлас туриста, 1988 р.;
- Азово-Чорноморське узбережжя СРСР. Атлас туриста, 1989 г.;
- Львівська область: Географічний атлас: Моя мала Батьківщина, 2002 р.;
- навчально-краєзнавчий атлас Львівської області, 1999 р.;
- навчально-краєзнавчий атлас Чернівецької області, 2000 р. та інші.

Зміст, картографічні способи зображення та тематичне наповнення туристичних карт постійно змінюються та урізноманітнюються. Крім того, у кожній країні світу існують свої традиції щодо форми, вигляду та змісту туристичних карт.

Образно кажучи, самодіяльний туризм розпочинається з візуального огляду і читання туристичної карти.

Уміння читати карту - це основа одержання інформації під час шкільного навчання, наукового дослідження або прийняття важливих господарських рішень. Читання карти - необхідний процес під час орієнтування, визначення картометричних й інших кількісних показників, під час складання і генералізації карт, при математично-картографічному моделюванні.

У процесі огляду і читання карти розрізняють три етапи:

1. На першому етапі здійснюється попередній огляд зображення та одержання початкової картографічної інформації.

2. На другому етапі відбувається уточнення і деталізація картографічних образів, розширення об'єму картографічної інформації. Знайомлячись з картою, турист-краєзнавець поступово самонавчається, звикаючи до способів зображення, точніше, орієнтується в системі умовних знаків тощо.

3. На третьому, заключному етапі, з'ясовані картографічні образи місцевості, регіону, країни фіксуються, закріплюються у свідомості туриста-краєзнавця, між ними встановлюються певні зв'язки, відбувається змістовна інтерпретація сприйнятої картографічної інформації.

Основна мета і зміст туристичних карт - ознайомлення туристів-краєзнавців з місцевістю, регіоном, країною, районом майбутньої подорожі.

Для наповнення карти корисною інформацією використовують спеціальні символи - **умовні знаки**. Умовні зображення на карті позамасштабних географічних об'єктів (у тому числі туристично-краєзнавчих) досягаються саме через умовні знаки. Уміння читати будь-яку карту починається з вивчення азбуки карти - її умовних позначень. Усі умовні знаки, які використані при створенні карти, розшифровуються у легенді карти.

Легенда карти - спеціальна врізка-пояснення, яку розміщують збоку кожної карти, і на якій у систематичному порядку представлені всі умовні знаки, що містяться на цій карті, з коротким текстовим поясненням їх змісту.

Географічною основою туристичних карт є загальногеографічні карти різного ступеня генералізації. Залежно від особливостей, змісту туристичної тематичної карти, вона включає відповідні елементи загальногеографічної карти, потрібні для орієнтування і з'ясування особливостей розміщення у просторі туристично-краєзнавчих об'єктів.

Туристично-краєзнавчі об'єкти та явища на туристичних картах зображають такими способами:

- спосіб значків;
- спосіб ізоліній;

- спосіб якісного фону;
- спосіб кількісного фону;
- спосіб ареалів;
- спосіб лінійних знаків;
- спосіб ліній руху;
- картодіаграми;
- локалізовані діаграми тощо.

Приклад використання умовних знаків показано на рис. 7.3.

Рис. 7.3. Використання спеціальних туристичних умовних знаків (значків, лінійних знаків і якісного фону) на туристичній карті Закарпатської області (фрагмент)

Картодіаграми і локальні (врізні) діаграми використовуються у наукових туристичних картах, які несуть великий обсяг кількісної інформації. Скажімо, коли потрібно вказати на карті рекреаційну місткість того чи іншого курорту або оздоровчо-відпочинкових закладів, або коли потрібно відобразити співвідношення структури рекреантів за віком, уподобаннями, соціальними характеристиками.

Спосіб ліній руху прийнято застосовувати для відображення кількісних обсягів явищ географічного переміщення на досліджуваній території. Наприклад, у туризмі це ефективний спосіб для показу на карті напрямів (обсягів) масових рекреаційних потоків, обсягів залізничного й авіаційного пасажирообороту тощо.

Лінійні знаки традиційно використовуються на всіх географічних картах. У туризмі з їх допомогою показують туристичні маршрути й екостежки, транспортні магістралі, межі етнографічних чи археологічних територій, національних природних парків й інших природоохоронних територій тощо.

Спосіб ареалів доволі поширений у картографії і використовується практично в кожній туристичній карті для вирізнення окремих територіальних одиниць, відмінних між собою за певними рекреаційними характеристиками. Наприклад, метод ареалів широко застосовують для показу на карті меж локальних територіально-рекреаційних систем, окремих курортних зон тощо.

Якісний і кількісний фон традиційно використовуються в картографії для заповнення площі карти, яка відображає просторову конфігурацію (мозаїку) чимось відмінних між собою територіальних одиниць. Таким способом, зокрема, зручно показувати рекреаційно-туристичне районування краю (якісний фон), виділяти райони з різним, вимірним кількісно, рекреаційним потенціалом (кількісний фон - тобто різна щільність штриховки чи густота точок), територіальні одиниці з різним ступенем рекреаційного навантаження тощо.

Спосіб ізоліній використовують у наукових туристичних картах для кількісного показу характеру поширення у географічному просторі того чи іншого процесу або явища. Наприклад, ізолінії зручні для відображення характеру й обсягів розподілу площинного рекреаційного навантаження в межах національного природного парку або приміської рекреаційної зони.

Спосіб значків - це найпростіший, найдревніший і найпоширеніший у світовій практиці спосіб передачі корисної інформації. У нашому повсякденному житті ми зіштовхуємося з інформаційними значками щоденно: зранку, коли читаємо чи дивимося по TV прогноз погоди (значки - сонце, напівзатінене хмарою сонце, хмаринка з дощем), коли виходимо на вулицю і керуємося під час руху автомобіля низкою дорожніх знаків тощо.

Максимального розвитку й поширення *картографічний спосіб* значків досягнув саме у туристичній картографії. Адже сфера туризму охоплює сотні найрізноманітніших рекреаційних занять, місць, видів і способів проведення дозвілля. Відповідно, для їх відображення у туристичних картах і картопутівниках використовуються десятки умовних знаків.